

Lenka Kukurová: Ivana Šáteková – Chronology of Social Pressure,
2015, large-scale wall drawing, acrylic and marker

Lenka Kukurová: Ivana Šáteková – Chronológia sociálneho nátlaku,
2015, veľkoplošná kresba na stene, akryl a fixka

Annotation

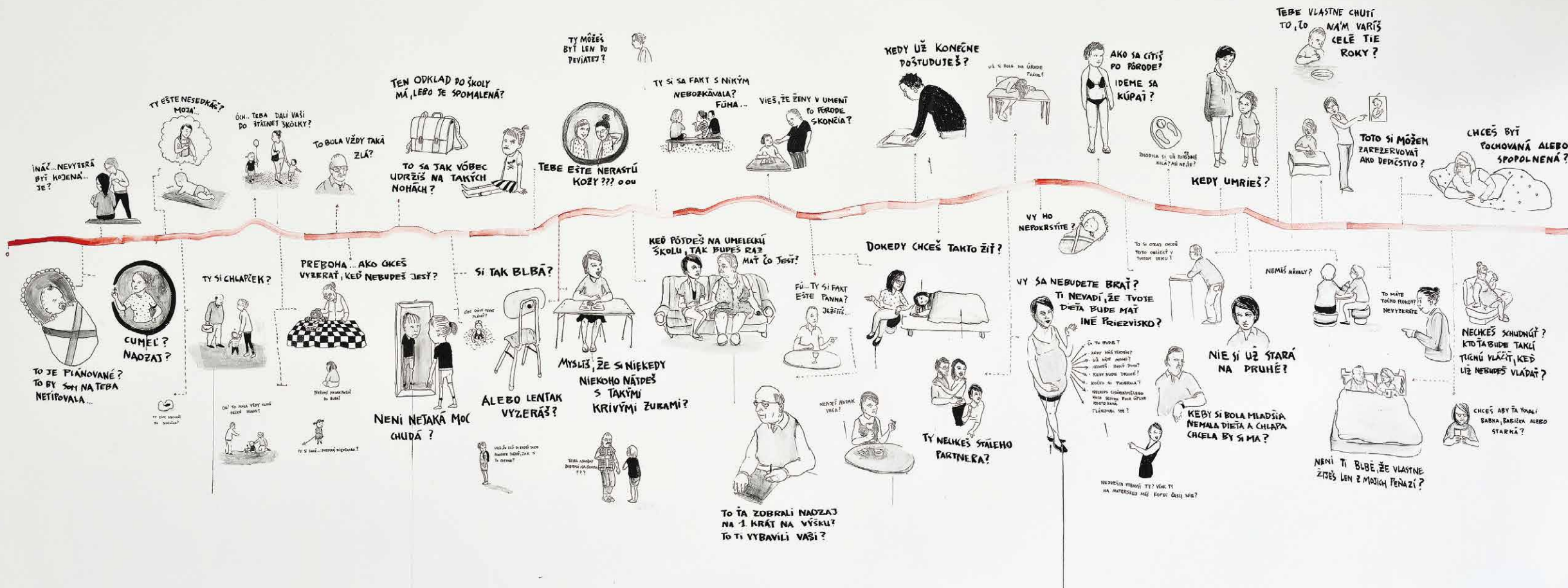
In the permanent feature of the Profil magazine we introduce feminist artworks of domestic artists with the ambition to create a collection of feminist artworks, which we would also like to release in the form of a book, thus offering readers reliable navigation in the territory of gender-specific art. Starting out from the already existing rich archive of the magazine, we have decided that it will consist of at least a hundred feminist works and, if we exceed this limit, that will only be further proof that, even though feminism is not a mainstream art in Slovakia, the feminist discourse, which is received by the majority of the population with embarrassment, has significantly changed the mindset of many artists and, via their artworks, also that of a large part of exhibition visitors.

This study, written for the journal Profil by Lenka Kukurová, is an interpretation of the large-format wall drawing by Ivana Šáteková *Chronology of Social Pressure* (2015), in which the artist takes on mechanisms of comparison and exclusion, and stereotypes relating to women. A red timeline drawn on the wall encapsulates various stages in a woman's life, and is illustrated with black drawings. It starts with a picture of a swaddled baby, with the comment: "Was that planned? I wouldn't have guessed you'd do that..."; the following drawing shows two women talking, with the words: "By the way... She doesn't look like she's breastfed... Is she?" Dozens of such expressions follow in the same spirit. Ivana Šáteková's work shows a woman's life as a constant stream of expectations, judging, and scrutiny. In the piece, societal norms do not take the form of prohibitions and commands, but rather are depicted as suggestive questions. Using this principle, the artist shows that oppression usually comes not from one specific person or institution, but comes in under the radar, and occurs even in the settings closest to us: with family, partners and friends. While the questions appear common or ubiquitous, they are neither neutral nor innocent. Comments that seem to be "well-intended" spring mostly from prejudices that become ingrained by repetition, and subsequently lead to exclusion and discrimination.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD is a curator, art critic and activist. She is devoted to the examination of political arts and artistic activism. She has organised several extensive group exhibitions focusing on current societal topics such as: the refugee issue (Kunsthalle Bratislava, Galerie NTK Prague), criticism of the practice of taking away children from Roma families (Ministry of Culture, Prague), the theme of national identity (Honorary Consulate of the SR, Leipzig, Germany). She cooperates with non-profit organizations specialising on human rights and ecology. Since 2013, she has worked as co-curator of the Prague Artwall Gallery, which is located in a public area and specializes in political art. In 2017, she collaborated with the National Gallery in Prague on the program related to the exhibition of Ai Weiwei *Law of the Journey*. She lives in Germany.
kukurova@seznam.cz

Ivana Šáteková: Chronológia sociálneho nátlaku, 2015, kresba na stene, detail.
Foto: Rastislav Flesch Procházka

Anotácia

V stálej rubrike časopisu Profil predstavujeme rôzne polohy feministickej tvorby domácich autoriek a autorov s ambíciou vytvoriť kolekciu feministických diel, ktorú by sme radi vydali aj v knižnej podobe, a ponúkli tak čitateľkám a čitateľom spoľahlivú navigáciu v teritóriu rodovo špecifickej tvorby. Vychádzajúc z už existujúceho bohatého archívu časopisu sme sa rozhodli, že ju bude tvoriť minimálne sto feministických diel, a ak túto hranicu prekročíme, bude to len ďalší dôkaz, že hoci feminizmus nie je na Slovensku hlavným prúdom umenia, feministický diskurz, väčšinou populáciou zvyčajne prijímaný rozpačito, významným spôsobom zmenil myslenie mnohých umelkýň a umelcov a prostredníctvom ich tvorby i veľkej časti návštevníčok a návštevníkov výstav. Aktuálnym príspevkom, ktorý pre časopis Profil napísala Lenka Kukurová, je interpretácia veľkoplôšnej kresby na stene Ivany Šatekovej *Chronológia sociálneho nátlaku* (2015).

Ivana Šateková: Chronológia sociálneho nátlaku, 2015, kresba na stene. Výstava Fem(in)ist) fatale.
Foto: Kunstthale Bratislava, Martin Marenčin

Hodnotenia týkajúce sa vzhľadu, správania, sociálneho statusu alebo veku sprevádzajú ženy od útleho veku až po starobu. Zväčša majú podobu „dobré mienených“ rád a komentárov, vo svojej podstate majú však hodnotiacu funkciu a sú skrytou formou útlaku a bojom o moc. Na tomto procese sa pritom zúčastňuje celá spoločnosť, často nevedome. Umelkyňa Ivana Šateková sa v diele *Chronológia sociálneho nátlaku* zamerala na mechanizmy porovnávania a vylučovania a na stereotypy, ktoré sa týkajú žien.

Červená časová os, nakreslená na stene, symbolizuje rôzne obdobia života ženy. Os je ilustrovaná čiernou kresbou. Začína sa obrázkom dieťaťa v perinke s komentárom: „To je plánované? To by som na teba netipovala...“ Na nasledujúcej kresbe je rozhovor dvoch žien s dieťaťom sprevádzaný textom: „Ináč... Nevyzerá byť kojená... Je?“ V rovnakom duchu sa nesú ďalšie desiatky výjavov, napríklad „Myslíš, že si niekedy niekoho nájdeš s takými krivými zubami?“ alebo „Vy sa nebudete brať?“. Os sa končí obrázkom korpulentnej ženy v kresle, doplneným otázkou: „Nechceš schudnúť? Kto ťa bude takú tučnú vláčiť, keď už nebudeš vládvať?“ Jedna z ilustrácií s nadsádzkou zobrazuje programovanie myslenia už v najútlejšom veku. Je na nej ležúce batôľa, ktoré si predstavuje otázku: „Ty ešte neseďkáš? Moja...“

Práca Ivany Šátekovej znázorňuje život ženy ako neustály sled očakávaní, hodnotení a dozoru. Spoločenské normy v diele nemajú podobu zákazov a príkazov, ale sú zobrazené vo forme sugestívnych otázok. Využitím daného princípu umelkyňa zviditeľňuje skutočnosť, že útlak zvyčajne neprichádza len od konkrétnej osoby či inštitúcie, ale je podprahový a vyskytuje sa aj v najbližšom okolí – v rodine, partnerstve alebo v okruhu priateľov. Hoci sú podobné otázky všadeprítomné, nie sú neutrálne ani nevinné. Zdanlivo „dobře myslené“ komentáre vychádzajú väčšinou z predsudkov, ktoré sa opakovaním utvrdzujú a následne vedú k vylučovaniu a diskriminácii.

Témou sociálneho nátlaku sa Šáteková zaoberala už v roku 2014. Na výstave s názvom *Mám tridsať a nemám plán* v Galérii Dunaj v Bratislave¹ predstavila prvú verziu osi nátlaku, v ktorej sa zamerala na život ženy od narodenia po tridsiatku. Kresby situácií autorka vytvorila na základe osobného prieskumu vo svojom okolí, pri ktorom rozposlala dotazníky prostredníctvom sociálnej siete. Ide tak o záznam a zhustenie autentických skúseností žien a svojím spôsobom aj o generačnú výpoveď o konkrétnej historickej dobe. Dielo pre skupinovú výstavu *Fem(inist) fatale*² umelkyňa následne rozšírila na celý život ženy a zamerala pozornosť na podoby spoločenského tlaku, s ktorými sú ženy dennodenne konfrontované od najútlejšieho detstva až takmer po hrob. V oboch prípadoch malo dielo formu veľkoplášnej kresby na stene a nemalo trvalý ráz. Podobne ako požiadavky kladené na ženy, aj toto dielo vzniká a zaniká vždy v inom kontexte a v inej podobe.³

Tematizované požiadavky pritom súvisia s privátnym, ale aj s verejným životom žien. Objavujú sa tu vedľa seba rozličné očakávania a hodnotenia: poslušnosť, zbožnosť, krása, naplnenie roly matky, očakávanie rezignácie na kariéru, obvinenie z nesamostatnosti a ďalšie. Žiadna emancipačná fáza žien tu nie je ukončená. Ako konštatuje teoretička vizuálnej kultúry Ana Peraica: „... z dôvodu pomalých zmien v privátnom svete všetky historické éry už pre mužov skončili, žiadna z nich však (zatiaľ) neskončila pre ženy.“⁴ Peraica hovorí o „ideáli ženy“, ktorý je produktom ideológie, rola ženy je však v tomto procese pasívna: „Žena sa stáva bojovým poľom ideológií, teritóriom, o ktoré prebieha zápas. Nemôže si vybrať, ale je vybraná... Niektoré ideológie implicitne, niekedy aj explicitne, predpisujú podrobnosti – ideálny počet detí, ideálnu chronológiu alebo priebeh života a dokonca aj ideálne oblečenie. Kombinácia očakávaní, ktoré sa objavili v prechode zo socializmu do kapitalizmu v kontexte prebudeného národného uvedomenia, však úplne zbúrala predošlé spoločenské očakávania.“⁵

Peraica hovorí o prostredí Chorvátska, no uvedenú tézu je možné rovnako aplikovať na slovenský kontext. V období transformácie po roku 1989, ktoré Šáteková zažila ako dieťa, sa stretli prežívajúce predstavy ideálu tradičnej ženy (matky) a ideálu produktívnej socialistickej ženy, ktoré sa zároveň stali terčom tržnej ideológie propagujúcej kozmetiku, fitness a bezchybný vzhľad. Všetky tieto „ideály“ žien sú dosiaľ prítomné v našej realite. Tieto nároky na ženy sa preskupujú a na časovej osi Ivany Šátekovej sú umiestnené bok po boku. Mnohé požiadavky sa pritom navzájom vylučujú, snaha priblížiť sa ideálu vytvára pascu.

¹ Článok o výstave vyšiel v denníku SME: NÉMETH, Jana. Čosi sa stalo. Malý princ má hypotéku, dostupné na <https://kultura.sme.sk/c/7110546/cosi-sa-stalo-maly-princ-ma-hypoteku.html>.

² *Fem(inist) fatale*, Kunsthalle Lab, Bratislava, 2015, <https://kunsthallebratislava.sk/event/feminist-fatale>. Recenziu výstavy pozri tiež GERŽOVÁ, Jana. *Fem(inist) Fatale*. O účinnosti synergického efektu In *Glosolália*, 2015, č. 4, s. 64 – 76.

³ Z *Chronológie sociálneho nátlaku* vychádzala aj výstava autorky v Galérii Artwall v Prahe s názvom *Každodenní sexismus* v roku 2019, <https://www.artwallgallery.cz/cs/vystava/ivana-satekova-každodenní-sexismus>.

⁴ PERAICA, Ana. Women at the Crossroads of Ideologies. In GRŽNIČ, Marina – REITSAMER, Rosa (eds.). *New Feminism*. Wien: Löcker, 2008, s. 202.

⁵ *Ibidem*, s. 210.

Ivana Šáteková: Chronológia sociálneho nátlaku, 2015, kresba na stene, detail.
Foto: Rastislav Flesh Procházka

V diele *Chronológia sociálneho nátlaku* sa objavujú aj autobiografické skúsenosti, najzrejmejšie je to pri otázke „Vieš, že ženy v umení po pôrode skončia?“, ktorá je sprevádzaná kresbou staršieho muža, zrejme učiteľa, a žiačky. Hoci by sa zdalo, že ide o dávno prekonaný predsudok, s podobnými názormi sa môžeme v slovenskom školstve stretnúť dodnes. Predstavy, že žena má produkovať deti a nie umenie a že patrí do súkromnej a nie do verejnej sféry, identifikovala druhá vlna feminizmu už v sedemdesiatych rokoch 20. storočia ako jeden z dôvodov, prečo sa v dejinách umenia stretávame len s malým počtom žien-umelkyň. Vo svojom ikonickom texte *Prečo neexistovali žiadne veľké umelkyne?*⁶ z roku 1971 Linda Nochlin upozornila na systémové zmeny, ktoré znevýhodňovali a znevýhodňujú ženy-umelkyne. Nochlin, podobne ako Šáteková, použitím otázky upozorňuje na fakt, že už samotná otázka je nesprávne položená. Rodové predsudky neovplyvňovali len samotné presadenie umelkyň v ich súčasnosti, ale následne aj ich zapísanie do dejín umenia. Ak sa nejaká žena v minulosti v umeleckom svete presadila, bolo to následne pripisované jej rodinným alebo mileneckým vzťahom s mužmi. Ako konštatuje Whitney Chadwick: „Počas histórie západného umenia prežívala tendencia exotizovať ženské umelkyne ako výnimku a následne paradoxne využiť ich jedinečný status ako zbraň na podkopanie ich úspechu.“⁷ Štrukturálny problém spoločnosti sa pritom veľmi často prezentoval ako problém žien (napríklad ako ich nedostatok talentu, cieľavedomosti, organizátorských schopností a pod.).

Ivana Šáteková je autorka, ktorá sa otvorene hlási k feministickému pohľadu na svet. Spoločenské normy pre ženy, ktoré v oboch dielach zobrazuje, sa netýkajú len fyzického vzhľadu žien, ale aj preferovaných charakterových vlastností, veku, náboženského presvedčenia či materiálneho statusu (napríklad otázky: „To bola vždy taká zlá?“, „Teba dali vaši do štátnej škôlky?“, „Vy ho nepokrstíte?“ atď.). V tomto zmysle môžeme dielo čítať optikou aktuálneho feminizmu (v západnom prostredí nazývanom aj štvrtá vlna), ktorý sa zaoberá rodovou nerovnosťou v širších súvislostiach (rasy, triedy, veku, národnosti, viery a ďalších). Mechanizmy útlaku štvrtá vlna feminizmu vníma ako vzájomne prepojenú sieť tvorenú sociálnymi, politickými a ekonomickými vzťahmi. Ivana Šáteková približuje vo svojom diele túto akademickú diskusiu prostredníctvom média kresby a cez zobrazenie bežných osobných skúseností, ktoré sú blízke a ľahko uchopiteľné pre široké divácke spektrum. Aj preto má dielo potenciál generovať živú diskusiu v online prostredí⁸, čo je tiež charakteristické pre štvrtú vlnu feminizmu.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD., je kurátorka, umelecká kritička a aktivistka. Venuje sa skúmaniu politického umenia a umeleckého aktivizmu. Organizovala niekoľko rozsiahlych skupinových výstav orientovaných na aktuálne spoločenské témy, napríklad utečenecká kríza (Kunsthalle Bratislava, Galerie NTK Praha), kritika praxe odoberania detí z rómskych rodín (Ministerstvo kultúry, Praha), národná identita (Honorárny konzulát SR, Lipsko). Spolupracuje s neziskovými organizáciami zameranými na ľudské práva a ekológiu. Od roku 2013 pôsobí ako spolukurátorka pražskej Galerie Artwall, ktorá je umiestnená vo verejnom priestore a špecializuje sa na politické umenie. V roku 2017 spolupracovala s Národnou galériou v Prahe na programe k výstave *Aj Wej-weja Zákon cesty*. Žije v Nemecku.

kukurova@seznam.cz

6 Český preklad textu vyšiel v knihe PACHMANOVÁ, Martina. *Neviditeľná žena*. Praha: One Woman Press, 2002.

7 CHADWICK, Whitney. *Women, Art and Society*. Londýn: Thames and Hudson, 1996, s. 28.

8 Napríklad reakcie na výstavu Každodenný sexismus, dostupné na <https://www.facebook.com/HateFreeCulture/posts/1816120711822748>.

Ivana Šáteková: Každodenný sexismus, 2019, veľkoplošná tlač na paneli. Galerie Artwall, Praha. Foto: Martin Micka

